

Digitalt seminarium om uppföljningen
av tillämpningen av gymnasireglerna
den 26 november 2020

ISSN 1653-0942
ISBN 978-91-7915-024-2
Riksdagstryckeriet, Stockholm 2020

Förord

Socialförsäkringsutskottet anordnade den 26 november 2020 ett digitalt seminarium i riksdagen om uppföljningen av hur gymnasireglerna har tillämpats med företrädare för berörda aktörer.

I det följande redovisas programmet med deltagare och de uppteckningar som gjordes vid seminariet.

Program och deltagare

<i>Datum</i>	Torsdagen den 26 november 2020
<i>Tid</i>	10.00–12.00
<i>Plats</i>	Via videolänk
<i>Moderator</i>	Jörgen Huitfeldt, chefredaktör för Tidskriften Kvartal

Inledning

Socialförsäkringsutskottets ordförande Maria Malmer Stenergard (M)

Den kommunala nivån – boende, försörjning och skola

Vänersborgs kommun, chef för integrationsenheten Sufyan Kadhim

Kunskapsförbundet Väst, förbundsstrateg Jan-Erik Aronsson

Sveriges Vägledarförening, sekreterare William Lindo och vice ordförande Jeannette Lehniger

Sveriges Kommuner och Regioner, chef för arbetsmarknadssektionen Roy Melchert och förbundsjurist Mia Hemmestad.

Utskottets ledamöter ställer frågor till panelen och övriga inbjudna

Den statliga nivån – styrning, ansvarsfördelning och samverkan

Migrationsverket, generaldirektör Mikael Ribbenvik och tf. rättschef Carl Bexelius

Skolverket, chefsjurist Eva Westberg och undervisningsråd Lisa Ekehult

Utskottets ledamöter ställer frågor till panelen och övriga inbjudna

Avslutning

Socialförsäkringsutskottets vice ordförande Rikard Larsson (S)

I seminariet deltog också inbjudna åhörare som var beredda att svara på frågor.

De representerade

Centrala studiestödsnämnden

Folkbildningsrådet

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Länsstyrelsen i Skåne

Lärarnas yrkesetiska råd

Rädda Barnen

Socialstyrelsen

Svenska Röda Korset

Sveriges Skolledarförbund

Uppteckningar från det digitala seminariet

Maria Malmer Stenergard (M), ordförande i socialförsäkringsutskottet: Varmt välkomna till detta seminarium om den uppföljning som socialförsäkringsutskottet har låtit göra av gymnasielagen! Jag heter Maria Malmer Stenergard och är ordförande i socialförsäkringsutskottet.

Detta är en lag som är högst aktuell även denna vecka. Som vi alla vet finns det väldigt många politiska åsikter kring den här lagen. Men oavsett vilken åsikt man har är det väldigt värdefullt med kunskap. Därför är det viktigt att utvärdera för att vi ska kunna skapa en bra grund att stå på inför kommande beslut.

Det vi gör nu, nämligen att följa upp och utvärdera beslut som har fattats av riksdagen inom vårt ämnesområde, är faktiskt en skyldighet som följer av grundlagen. Det står närmare bestämt i regeringsformen 4 kap. 8 §. Det är inte så många som vet eller tänker på det, men det är en viktig del av vårt arbete.

Till vår hjälp har vi haft vår eminenta uppföljnings- och utvärderingsgrupp, vårt kansli och en forskare knuten till oss. De har lagt ned väldigt hårt arbete. Jag vill rikta ett särskilt stort tack till er för det arbete ni har gjort.

Det är en rad aktörer som berörs av den här lagstiftningen och som under resans gång har varit behjälpliga med information till vår uppföljnings- och utvärderingsgrupp. En del av de aktörerna är med oss här i dag på vårt seminarium. Dem vill jag hälsa särskilt varmt välkomna. Jag vill slutligen hälsa vår moderator Jörgen Huitfeldt varmt välkommen. Han kommer att lotsa oss igenom den här förmiddagen. Jag kommer att låta dig presentera dig själv närmare.

Avslutningsvis vill jag säga att jag ser väldigt mycket fram emot den diskussion vi ska ha under förmiddagen.

Jörgen Huitfeldt, moderator: Stort tack för det! Några korta ord kan jag säga om mig själv. Efter många år på Sveriges Radio, först som producent, alltså arbetsledare, och de sista tio åren som programledare, gick jag vidare till en tidskrift som heter Kvartal, där jag nu är chefredaktör och där jag delvis gör samma saker som jag gjort på Sveriges Radio, fast på ett lite annat sätt.

Men detta ska som bekant inte handla om mig utan om gymnasielagen, bland annat om de aktörer som har haft att hantera och implementera den här lagen. Vi ska lyssna på aktörer från den kommunala nivån och från den statliga nivån. Allra först ska vi lyssna på den kommunala nivån. Innan jag lämnar ordet vidare till er vill jag än en gång understryka vikten av att ni håller de fem minuter ni har till ert anförande. För att ha hängslen och livrem och verkligen säkerställa det har jag en nödgonggong som kommer att ljuda om ni drar över väldigt mycket. Den kommer ni förmodligen aldrig att höra. Sannolikt kommer den inte att komma till användning.

Frågan är hur gymnasielagen har påverkat sådant som socialtjänst, skola och kommunernas övergripande arbete för integration. Allra först ska vi lyssna till en kommun som har tagit emot ovanligt många ensamkommande, i alla fall sett i relation till sin storlek, nämligen Vänersborg. Jag lämnar ordet till Jan-Erik Aronsson från Kunskapsförbundet Väst och Sufyan Kadhim, som är chef för integrationsenheten i Vänersborgs kommun.

Sufyan Kadhim, Vänersborgs kommun: Vi vill börja med att tacka för inbjudan och möjligheten att delta i detta seminarium. Jag jobbar som enhetschef för integrationsenheten.

Jan-Erik Aronsson, Kunskapsförbundet Väst: Jag är förbundsstrateg på Kunskapsförbundet, som är en kommunal utbildningsaktör inom vuxenutbildning.

Sufyan Kadhim, Vänersborgs kommun: Implementeringen av gymnasielagen har fungerat dåligt för oss i kommunen. Vår upplevelse är att det saknades en tydlig konsekvensanalys före införandet av lagen. Sedan inser vi också att det har varit en bristande dialog mellan staten, kommunen och Migrationsverket. Det har även saknats tydliga besked om olika myndigheters ansvar vad gäller exempelvis boende, studier och försörjning. När gymnasielagen trädde i kraft hade vi ingen information från lokala aktörer, som Migrationsverket, om implementeringen, inte heller någon information om vad lagen skulle komma att innebära för oss.

Vi har tagit emot ett stort antal ungdomar eller ensamkommande barn i enlighet med gymnasielagen. Vi som kommun med 40 000 invånare ansåg att det var väldigt många ungdomar som vi fick hantera. Vi hade gärna sett en tydlig anvisningsmodell för att kunna fördela ansvaret på flera olika kommuner runt om i landet. Just den bristande informationen om gymnasielagen och tillämpningen av den har haft stora konsekvenser för kommunen, men framför allt för målgruppen.

Migrationsverkets tolkning och dess praxis att skriva ut samtliga ungdomar som beviljades LMA från anläggningsboendet ledde till att vi var tvungna att anordna boendeplatser till ett stort antal ungdomar på väldigt kort tid. Där hade vi ett väldigt gott och tätt samarbete med civilsamhället, bland annat Röda Korset och Rädda Barnen. Man fick ekonomiskt stöd och även tillgång till fastigheter för att ordna boende för målgruppen, vilket sköttes fantastiskt. Vi har under den här tiden hjälpt ungefär 130 ungdomar att få tak över huvudet, men ingen av dessa ungdomar har i dag något stadigvarande boende. Boendet har varit den största frågan att lösa. Vi kan också konstatera att ingen av dessa ungdomar har lyckats ordna boende på egen hand. Man har alltid fått hjälp av kommunen, Rädda Barnen, Röda Korset och Svenska kyrkan. En speciell problematik är att personer i den här målgruppen blir nyanlända på nytt utifrån gymnasielagen – utan att förstå sig på lagen och vad den innebär för dem.

Jan-Erik Aronsson, Kunskapsförbundet Väst: Vi i Kunskapsförbundet har arrangerat utbildningar för den här målgruppen. Det handlar i första hand om gymnasiala yrkesutbildningar. Det har varit rätt svårt. Vi har fått skraddars utbildningar för de här personerna med särskilda yrkespaket. Där har vi haft mycket samverkan med och hjälp av frivilligorganisationer som Rädda Barnen och Röda Korset. Vi har även haft mycket samverkan med Vänersborgs kommun.

Svårigheten att starta de här utbildningarna handlar också om att lagen är konstruerad som den är. Man ska ha ett varaktigt arbete under en viss tid. Vi har fått lägga mycket kraft på att se till att det är utbildningar som leder till arbete i bristyrken. Detta har också blivit försvårat i och med pandemisituationen och de stora förändringarna på arbetsmarknaden. Men vi har varit väldigt noga med att rikta utbildningarna mot bristyrken.

Många av utbildningsdeltagarna har behövt mycket stöd under utbildningen, inte minst beroende på att deras situation med boende och allting runt omkring, som osäkerhet med tillstånd, naturligtvis har gjort att de haft en väldigt oro, vilket också gjort det svårare att tillgodogöra sig studierna. Vi har fått lägga mycket kraft på stöd under utbildningen i olika former: språkstöd, socialt stöd och pedagogiskt stöd. Vi har även fått lägga mycket kraft på att ha kontakt med arbetsmarknad, företag och branscher. Vi har haft kontakt med olika företag och jobbat med att försöka göra deltagarna anställbara, så att de kan få arbete efteråt.

Jörgen Huitfeldt: Tack så hemskt mycket! Vi ska svinga oss vidare och ägna oss en stund åt studie- och yrkesvägledarnas perspektiv. Det är en grupp som man kanske inte pratar om så ofta, men som var väldigt central i det här fallet. Vi ska lyssna på William Lindo, som är sekreterare vid Sveriges Vägledarförening.

William Lindo, Sveriges Vägledarförening: Sveriges Vägledarförening är en ideell intresseförening. Vi samlar ungefär 1 000 medlemmar, som är studie- och yrkesvägledare runt om i landet.

Det är viktigt att gå igenom hur vår arbetssituation ser ut. En studie- och yrkesvägledare kan ofta misstas för att vara ett slags matchare – en professionell yrkesman eller yrkeskvinna som ger råd till individer kontra bristyrken för att möta samhällets krav och behov. Så fungerade det ungefär på 70-talet, men i dag ser världen annorlunda ut. Vi har kommit längre än så vad gäller förståelsen för individers val kontra valfriheten. Vi vägleder, men vi kan i regel inte säga åt människor vad de ska göra. De måste få välja själva utifrån de kriterier de själva, utifrån en trygghet, har valt att följa. Det handlar om självkännedom kontra omvärldskunskap och förhållandet mellan dessa två ting. Genom det kan man genomföra ett välunderbyggt val, och det tjänar såväl en själv som samhället utifrån den klassiska nationalekonomiska principen om

rätt person på rätt plats. Det är den kontext som vi studie- och yrkesvägledare vanligtvis verkar inom.

Det vi kan göra nu är förenklat att informera individen om spelreglerna och hjälpa individen att orientera sig inom ramverket. Men vad händer då när spelreglerna är otydliga eller rent av bristfälliga eller går tvärsen mot det vi har fått lära oss att vi ska göra? Vi har utifrån utskottets önskemål samlat in ungefär 25 studie- och yrkesvägledares synpunkter och reflektioner kring rådande situation. Vi har också genomfört djupintervjuer för att bättre kunna förklara hur vägledarna har sett på sin situation. Det är som sagt vägledare från hela landet som har svarat.

Det som har framkommit i svaren är egentligen nästan ett decentraliseringsproblem, skulle det kunna kallas. Man är i kontakt med Migrationsverket om vad som ska gälla, och beroende på vem man har kontakt med på Migrationsverket varierar svaren. Ibland kan Migrationsverkets handläggare höra av sig till en studie- och yrkesvägledare direkt för att fråga vad som gäller. Dessutom finns frågeställningar kopplade till den viktiga studieplanen – vad innebär det här begreppet, vad betyder det när man läser den här kursen och så vidare. Samtidigt verkar studie- och yrkesvägledare i skolor där det är upp till rektorn att organisera arbetet utifrån lagar och regler. Det kan innebära att vissa rektorer säger att man ska göra så och andra att man ska göra så. Det gör det svårt att hitta en gemensam grund att stå på kontra uppgiften att vägleda dessa ungdomar.

Det här leder såklart till en ökad arbetsbelastning. Det leder också till en ökad psykosocial stress på det viset att man ska hjälpa individer utifrån bristfälliga riktlinjer. Det kan få oerhörda konsekvenser för den här målgruppen – dramatiska konsekvenser som man inte riktigt varit rustad för att bemöta. Hur blir det då för ungdomarna? Det kan man fråga sig. En vägledare kan bara vägleda om det som den har kännedom om. Det är en av de viktigaste principerna. Om man inte vet vad som gäller märker såklart ungdomarna det, och det ökar givetvis stressen för vägledaren. Kontentan är helt enkelt att studie- och yrkesvägledare känner att de inte kan göra sitt jobb ordentligt och att detta får enorma konsekvenser för ungdomarna.

Jörgen Huitfeldt: Stort tack för det! Vi har nu hört två perspektiv och ska höra ytterligare ett. Det handlar om ett mer övergripande perspektiv från Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Jag ger ordet till Roy Melchert, som är sektionschef för arbetsmarknadsfrågor på SKR.

Roy Melchert, Sveriges Kommuner och Regioner: SKR är en medlemsorganisation. I det uppdrag som vi har ingår att stötta våra medlemmar på olika sätt genom rådgivning och stöd, men också att föra fram synpunkter när förutsättningarna inte är optimala för våra medlemmar. Det kan vara fråga om regelverk eller finansiering. Både rådgivningsmässigt och vad gäller att analysera

och framhålla behov i regelverk och finansiering har det här varit en väldigt stor fråga för oss på SKR.

Med all respekt för att detta har varit en svår fråga att lösa på statlig nivå – det förstår man ju – kan man väl sammanfattningsvis säga att vi har sett stora brister i statens ansvar både inför att regelverket trädde i kraft och under den tid det har varit i kraft. Väldigt många unga har farit illa av det här. Som vi hört av föregående två inspel har det också varit en väldigt stor utmaning för personal i kommunerna, framför allt att hantera de känslor och behov som de här ungdomarna har haft.

Jag kommer att lämna över till Mia Hemmestad, som är jurist hos oss och har jobbat jättemycket med den här frågan. Hon kommer att berätta utifrån de här perspektiven – före ikraftträdandet och efter ikraftträdandet.

Mia Hemmestad, Sveriges Kommuner och Regioner: Vi ska komma ihåg att gymnasielagen föregicks av en rad åtgärder som påverkat kommunernas förutsättningar att ta emot ungdomarna. Man hade stramat åt ersättningssystemet, och en del av ungdomarna hade redan fått sina utvisningsbeslut. När regeringen beslutar att 9 000 individer, vars utbildningsbakgrund, ålder och vistelseort i vissa delar är oklara, ska få stanna ställer det väldigt höga krav på omställning. Signalen från regeringen var att det här var fråga om vuxna individer som skulle ordna sitt boende, sina studier och sin försörjning på egen hand. Trots de signaler som vi och många andra framförde kring otydliga regelverk och den potentiellt svåra situation som många ungdomar kunde komma att hamna i vidtog man väldigt begränsat med åtgärder.

Sedan regelverket trädde i kraft har oklarheterna avlöst varandra. Situationen för ungdomarna har också varit svår. En del har t.ex. saknat bostad. Här har det civila samhället spelat en väldigt viktig roll. Kommunernas ansvar att tillhandahålla boenden är begränsat. Man har ingen generell skyldighet att tillhandahålla bostäder till alla bostadslösa. Man har också likställighetsprincipen att förhålla sig till. När det gäller möjligheten att få uppehållstillstånd har studie- och yrkesvägledare och annan skolpersonal mött många frustrerade elever som fått oklara eller olika besked från ansvarig myndighet. Detta har också, precis som William Lindo beskrev, försvårat personalens möjligheter att utföra sitt arbete.

En viktig åtgärd var att Socialstyrelsen hörsammade oss och kallade samman alla myndigheter till dialog. Det var positivt att myndigheterna ställde upp, för det var när denna samverkan kom igång som det också kom tydliggöranden. Dessvärre menar vi att tydliggörandena kring regelverket kom för sent. En av de stora frågorna var ju hur begreppet ”sammanhållna yrkesutbildningar” skulle tolkas. Klargörandena kom ett år efter att regelverket hade börjat gälla. Då hade många elever redan valt utbildning.

Rapporten tycker jag visar att kommunerna har tagit ansvar, även när någon skyldighet inte har funnits och även i situationer då ansvaret faktiskt har åvilat

en annan huvudman, staten. Att kommunerna fortsättningsvis kommer att ta ett sådant ansvar är ingenting vi kan ta för givet.

Vi kan inte ändra historien. Det vi däremot behöver titta på är vilka lärdomar vi kan dra av gymnasielagen. Här vill jag peka på tre saker: För det första är samverkan en framgångsfaktor som i vissa fall är helt nödvändig för att lösa komplexa frågor. För det andra behöver konsekvensanalyserna inför migrationspolitiska beslut förbättras. De konsekvenser som gymnasielagen har fått för skolans personal måste man ta på allvar och beakta när man utformar framtida regelverk. För det tredje måste regelverket för uppehållstillstånd hänga ihop med mottagandesystemet. De som får möjlighet att stanna i Sverige måste också få goda förutsättningar att etablera sig. Har vi ordning och reda i mottagningssystemet får vi också legitimitet för migrationspolitiken. Här finns det en del kvar att göra.

Jörgen Huitfeldt: Stort tack! Då har vi hört tre olika perspektiv. Något som i viss mån är gemensamt för det som ni berättar är upplevelsen att regeringen och riksdagen och kanske även den övriga staten rätt snabbt satte er i en situation där ni fick hantera en hel del oförutsedda och svåra konsekvenser.

Jag börjar med William Lindo från Sveriges Vägledarförening. Om jag förstod dig rätt går dina medlemmars arbete och metod ut på att eleven ska få hjälp att själv tänka sig fram till vilken utbildning han eller hon vill satsa på. Men här hamnade ni i en delvis annan roll. Hur såg den ut?

William Lindo, Sveriges Vägledarförening: Ja, precis. I stället för att syssla med det som vi studie- och yrkesvägledare är utbildade till att syssla med, alltså val och väljande, blev vi en del av migrationsprocessen. Det handlade om att ta fram studieplaner som skulle fungera som garantier för att människor skulle få stanna i landet. Då handlar det helt plötsligt inte längre om ett så kallat fritt val. I stället får man, till exempel i en mindre kommun, ge råd i stil med: Det är den här yrkesutbildningen som finns och som kan leda till jobb – den ska du välja. Men personen kanske inte har de förkunskaper som krävs för att kunna tillgodogöra sig den utbildningen eller för att må bra i den yrkesrollen. Vi människor behöver känna att vi har ett klart och tydligt syfte som vi lever med för att kunna känna oss lyckliga och må bra.

Jörgen Huitfeldt: Det var hård press på dina medlemmar, kan man förstå. Sufyan Kadhim från Vänersborgs kommun berättade om hur man ställdes inför situationen att det behövdes väldigt många boenden för unga personer med svag förankring i Sverige. Hur stor påfrestning var det här för en kommun som Vänersborg, som bara har 40 000 invånare?

Sufyan Kadhim, Vänersborgs kommun: Det var en väldigt stor påfrestning. Vi fick ta emot en målgrupp som någon gång i ett tidigare skede hade sadlat om.

Man hade fått avslagsbeslut och var kanske också inställd på att lämna Sverige. Utifrån den nya gymnasielagen fick man en ny möjlighet. Det kan vara lätt att glömma att det är en målgrupp som i första skedet kanske inte lyckades komma in i samhället och som fick tänka sig bort från samhället men som sedan skulle hoppa tillbaka till samhället. Helt plötsligt var det ungefär 100 ungdomar som behövde ett boende på väldigt kort tid. Särskilt påfrestande var det när vi inte fick någon form av dialog om hur implementeringen skulle gå till för alla dessa ungdomar. Det skedde på väldigt kort tid. Vi har ett väldigt starkt civilsamhälle, och i samarbete med Röda Korset och Rädda Barnen lyckades vi som sagt stabilisera läget. Jag antar att vi hade väldigt goda erfarenheter från den första flyktingvågen under 2015 och 2016.

Jörgen Huitfeldt: Kan man säga att civilsamhället klev in där staten inte riktigt fullgjorde sin roll?

Sufyan Kadhim, Vänersborgs kommun: Ja, definitivt. Vi hade en väldigt stark gemenskap i frågan. Vi ska verkligen lyfta fram civilsamhället, särskilt de organisationer som vi hade samarbete med: Röda Korset, Rädda Barnen och även Svenska kyrkan.

Jörgen Huitfeldt: Jag vänder mig nu till Mia Hemmestad och Roy Melchert från SKR. Ni kan välja vem av er som ska svara. Något intressant som ni sa är att man förutsatte att de här personerna skulle agera som vuxna, dvs. att de skulle kunna lösa boende och sådana saker själva. Hur var det egentligen, från ert håll sett?

Mia Hemmestad, Sveriges Kommuner och Regioner: Vi fick fort signaler från våra medlemmar om att bostadssituationen var väldigt svår för ungdomarna och att utbildningsbakgrunden inte var så hög i vissa delar. Men det har varit väldigt blandade signaler. Hela tiden sedan regelverket började gälla har det varit oklart vilken utbildning de här individerna har, vilka utbildningar de kan klara, om de kan klara de utbildningar som lagstiftaren har angett och så vidare.

Jörgen Huitfeldt: Jag föreställer mig att det finns en svårighet med anledning av likställighetsprincipen, som du var inne lite grann på. Om den här gruppen behöver väldigt mycket hjälp och stöd, t.ex. med boende och sådana saker, kan det uppstå ett problem i att man hjälper en grupp medan en annan får klara sig bäst den kan?

Mia Hemmestad, Sveriges Kommuner och Regioner: Ja, det kan det. Likställighetsprincipen innebär att man ska behandla sina kommunmedlemmar lika

om det inte finns sakliga skäl för annat. Sedan finns det möjlighet att ge individuellt stöd utifrån en bedömning enligt socialtjänstlagen om socialt stöd. Man kan också få en bostad genom socialtjänstlagen, men det är bara socialt väldigt utsatta individer som har rätt till det. Man har skyldighet att erbjuda boende till dem som anvisas enligt bostättningslagen, men de här ungdomarna omfattades ju inte av bostättningslagen. Enligt min bedömning hade de inte heller den typen av svårigheter att de skulle kunna få möjlighet att få bostad genom ett biståndsbeslut. Då är utgångspunkten att man ska ordna sin bostad själv. Men naturligtvis ska man från socialtjänstens håll bistå vid akut nöd och så vidare.

Jörgen Huitfeldt: Vi kunde se i rapporten att det framför allt i stora kommuner har varit rätt svårt för personer i den här gruppen att ordna bostad själv. En del har blivit hängande emellan.

Jag vänder mig nu till Jan-Erik Aronsson från Kunskapsförbundet Väst. Du berättade för mig när vi pratade inför seminariet, och var inne på det nu också, att ni konstruerade skraddarsydd utbildningar för den här gruppen. Varför var det nödvändigt?

Jan-Erik Aronsson, Kunskapsförbundet Väst: Utbildningssystemet är kanske inte riktigt avpassat till så här snabba utbildningar. Vi har ju en yrkesvuxförordning att förhålla oss till när yrkesutbildningar ska startas. Det är inte heller så att de här personerna är garanterade utbildningsplatser, så det blir en väldigt konstig situation.

Det blev så att Vänersborgs kommun beställde utbildningar av oss. Det gjorde att vi kunde jobba på ett annat sätt. Men då fick vi förhålla oss till alla elevers förkunskaper, så att de kunde påbörja utbildningar som de också hade möjlighet att slutföra. Det handlar egentligen inte bara om att påbörja en utbildning, utan man fick se hela kedjan. De skulle ha möjlighet att slutföra utbildningen och sedan bli anställbara. Vi fick försöka tänka oss hela kedjan fram till anställning och ta ett helhetsgrepp, vilket vi kanske inte alltid gör.

Jörgen Huitfeldt: Hur har det då gått? Går det att säga någonting om det? Blir det jobb som det går att försörja sig på av de här utbildningarna? Är det din bedömning?

Jan-Erik Aronsson, Kunskapsförbundet Väst: Det hoppas vi ju, men som sagt har pandemin ställt till det. De elever som har sämst förkunskaper har genomgått en kortare lokalvårdsutbildning. Hälften av dem har redan fått jobb. Där har vi hjälpt till genom att försöka pressa på olika arbetsgivare och förklara situationen. Vi hoppas att de som i maj går ut nästa utbildning också kan komma i anställning. Men det är en komplicerad situation på många sätt.

Jörgen Huitfeldt: Till sist vill jag vända mig till Roy Melchert från Sveriges Kommuner och Regioner. Vilken blev sammanfattningsvis lärdomen för er av gymnasielagens effekter? Vad tycker du att politikerna ska ta med sig inför framtiden?

Roy Melchert, Sveriges Kommuner och Regioner: Den här lagen kom till efter den stora flyktinginvandring som vi hade åren innan. Den följde i sin tur det ganska stora mottagandet under åren dessförinnan. Mia Hemmestad var inne på att asylmottagande och mottagningssystem för en bra etablering inte har hängt ihop. Detta har vi tyvärr levt med ett bra tag. Det här satte ljuset ännu mer på att vi behöver ha ett mottagande som funkar också i etableringshänseende. Systemen måste hänga ihop.

Mia var även inne på samverkan. Socialstyrelsen tog taktpinnen och drog ihop myndigheterna. Vi låg på Socialstyrelsen och bad om det. Här gör staten ibland missar. Det blir för mycket stuprör. Myndigheter styrs från departement. Hängrännorna måste till.

Jag tror att man ibland behöver peka tydligare från politiken för att få myndigheterna att samordna sig. Det är en lärdom.

Vi har varit inne på hur personalen har behövt hantera detta. Det behöver man ta med sig nu när man ska hantera den migrationspolitiska kommitténs förslag, till exempel när det gäller hur man ska godkänna språk. Vi ser en oro för att man sätter likhetstecken mellan uppfyllt sfi och språkcheck. Då lägger man ansvaret på sfi-lärarna, och då kommer vi att trilla dit igen, för då får de bära ansvaret för om människor ska få stanna i Sverige eller inte.

Jörgen Huitfeldt: Jag säger tack till er alla, men jag är helt säker på att det finns många frågor från utskottets ledamöter till er. De frågorna kommer ordföranden, Maria Malmer Stenergard, att fördela och hålla ordning på.

Ordföranden: Jag ska försöka i varje fall, och ledamöterna har lovat att fatta sig kort och vara tydliga med vem de riktar frågorna till. Jag kommer helt enkelt att ge ordet till partierna i storleksordning. Men jag vill först tacka för föredragningarna, som var otroligt intressanta och en bra start på diskussionen.

Emilia Töyrä (S): Något som har återkommit i de senare delarna gäller frågan om arbetsmiljö för skolpersonal. Jag skulle framför allt vilja rikta min fråga till Jan-Erik Aronsson från Vänersborg. Skulle du kunna utveckla just vad lagstiftningen har gjort för skillnad för skolpersonalen i så måtto att man kan lägga upp utbildningen så att man vet att människor får stanna i landet? Det har ju varit uppmärksammat i vissa fall, men det skulle vara intressant att höra egna erfarenheter därifrån.

Ann-Sofie Alm (M): Ända sedan gymnasielagen tillkom har många efterfrågat en översyn av den. Som alla våra inbjudna gäster har påtalat är bristen på konsekvensanalyser påtaglig. Svårigheterna har hela tiden fått lösas av aktörerna efter hand.

Just skolpersonalen har fått bära ett otroligt tungt ansvar i detta, och vi kan lätt föreställa oss deras frustration i en del fall. Deras betygsättning och omdöme har varit helt avgörande för om ungdomarna får stanna eller inte.

Jag förstår också den psykiska ohälsa som uppstår hos en ung människa vars liv och förutsättningar förändras gång på gång, när hoppet tänds och släcks i samma ögonblick. Även om reglerna nu ändras igen kommer sannolikt många av dessa ungdomar inte att få stanna. Och även om de inte får stanna är det inte säkert att de lämnar Sverige. Då får vi ett ökat antal papperslösa, vilket innebär en stor utmaning för hela samhället.

Jag vet att SKR fortfarande försöker tolka lagen och svara på kommunernas frågor men att ni har svårt att få gehör från myndigheter och regeringen i tolkningsfrågor. Min fråga är egentligen hur det ser ut i dag. Anser SKR:s medlemmar att situationen nu är hållbar?

Jonas Andersson i Skellefteå (SD): Jag har själv en bakgrund där jag har jobbat med ensamkommande i mottagningssystemet i Skellefteå i 15 år. Jag känner igen många av de konflikter som ni talar om, liksom detta med statens ansvar osv. Jag vill tacka alla för fantastiskt intressant diskussion och föredragningar. Det är väldigt spännande att höra.

Jag ska försöka fatta mig kort. Jag tänkte vända mig till Jan-Erik Aronsson, som tidigare nämnde att man jobbar mycket för att få dessa personer att stanna. Jag skulle gärna vilja veta lite mer om det. Finns det någon risk för att man från utbildningssystemets sida tappar fokus på att ge en bra utbildning och i stället hamnar i närmast någon sorts aktivism, där det övergripande målet blir att få människor att stanna – att man ska hjälpa dem med asylansökan och uppehållstillstånd?

Jan-Erik Aronsson, Vänersborgs kommun: Jag kan börja med situationen för personalen, som naturligtvis har varit pressad. I det normala fallet kan det på många sätt vara livsavgörande för eleven om han eller hon blir underkänd eller inte får betyg på en utbildning, men här har det verkligen blivit livsavgörande på ett tillspetsat sätt.

Vi har inte upplevt några hotsituationer eller sådana saker, men det är klart att vi har jättemånga jobbiga samtal, och att det har varit väldigt pressat för personalen. Vi har fått jobba med både lärare och studievägledare och gett dem stöd i detta på olika sätt, både individuellt och förebyggande stöd för att underlätta detta.

Men låt mig säga väldigt tydligt att man egentligen inte kan jobba på det sättet som personal och få ett sådant personligt ansvar. Det är jättesvårt. Sedan finns det också en risk för eleverna att inte klara utbildningen på grund av

tidspress. Det är ju så många tidsgränser och deadlines. I normala fall individanpassar vi ju utbildningen. Om en person behöver lite mer tid för att slutföra en utbildning ser vi till att det blir möjligt, men de anpassningarna har ju varit svåra att göra här.

Sedan var det en fråga om risken för aktivism. Vi har naturligtvis fått förhålla oss till det regelverk som vi har i skolan. Jag kan alltså kanske inte riktigt se den risken. Eleverna har ju gått in i utbildningar som följer Skolverkets kursplaner på alla sätt, och vi får säkerställa betygsättningen. Det vi däremot har gjort är att vi har sett till att man kommer i utbildning där det finns en brist på arbetsmarknaden. Jag kan dock inte se att vi har kunnat frånga regelverken från Skolverket, vilket också innebär att alla elever inte kan slutföra sin utbildning. Det är baksidan, om man säger så.

Mia Hemmestad, Sveriges Kommuner och Regioner: Om situationen har löst sig är nog för tidigt att säga. Vi får fortfarande frågor om oklarheter i regelverket. Vad är till exempel en fullföljd utbildning inom dessa yrkesutbildningar och så vidare? Vi ska också komma ihåg att det finns frågor om aktivt deltagande, där vi och flera andra har uttryckt oro över lärarnas situation. Detta har inte prövats i så stor utsträckning än eftersom det ska prövas först efter en viss tid. Här får vi alltså se vad som händer. Det kommer vi att följa.

Vi har ju haft synpunkter på möjligheterna att få stanna på sikt utifrån regelverket, efter fullföljd utbildning och de krav som Migrationsverket har ställt på anställningen. Nu har det aviserats vissa förslag på ändringar. Vi får se om de beslutas. Men även här har pandemin ställt till det och skapat utmaningar.

Vi får signaler om att distansundervisning inte är lika enkel för den målgruppen. De kommer alltså att behöva en del stöd även där. Sedan får vi se hur deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden ser ut.

Jonny Cato (C): Tack för intressanta perspektiv! Det är ju många som har lyft fram inte minst civilsamhällets roll utifrån den svåra situationen för denna målgrupp. Men min fråga riktar sig till Vänersborg och är väl något mer generell. Jag undrar hur ni upplevde samverkan med de statliga myndigheterna, kanske specifikt med Skolverket, i tolkningar av olika frågor. Det är ju ingen hemlighet att det är ett regelverk och en lagstiftning som har varit svårtolkad.

Christina Høj Larsen (V): Tack för väldigt intressanta föredragningar! Både rapporterna och det vi här har hört har satt fingret på att det varit stora problem med utbildningen, vad som räknas och så vidare. Jonny Cato ställde just en fråga som jag också hade tänkt ställa, så jag låter den vila och hoppar vidare till något annat i stället.

Vi hörde Sufyan från Vänersborg säga att frågan om boende har varit väldigt svår. Vi hörde också från SKR att man har betraktat människorna som vuxna som själva ska klara det. Vi vet också hur svårt det de facto har varit. I

Vänersborg har man arbetat aktivt och lyckats få till det genom civilsamhället, men polisen och civilsamhället i stort vittnar annars om en omfattande hemlöshet. Det har varit svårt för ungdomarna och för samhället i stort, och det har såklart också påverkat deras möjligheter att fullfölja en gymnasieutbildning.

Min fråga riktar sig till SKR. Kan man säga något om olika sätt som man har löst detta på och kanske reflektera lite kring hur man kunde ha löst detta på ett bättre sätt?

Hans Eklind (KD): Jättestort tack för föredragningarna! Det har varit mycket intressant att få höra era reflektioner om detta. Min fråga går direkt till Mia Hemmestad. Du avslutade din inledande föredragning med att säga att det finns en hel del kvar att göra, och du talade om hur regelverket ska hänga ihop med mottagningssystemet. Jag skulle gärna vilja veta lite mer om vad SKR menar finns kvar att göra, för det är ju onekligen en väldigt viktig faktor om man ska lyckas. Kan du lägga ut texten kring detta och föra fram några punkter som du tycker måste till för att vi ska få detta att fungera bättre?

Mia Hemmestad, Sveriges Kommuner och Regioner: Vi har ju länge uppvakttat regeringen om behovet av en översyn av lagen om upptagande av asylsökande. Här finns det stora brister. Det är en väldigt gammal lagstiftning. Den behöver en helrenovering, och det vill vi att man tar tag i.

Vi ser också en del glapp – ur juridiskt perspektiv – i regelverket, där det inte hänger ihop. Man får kanske ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som innebär att man inte kan folkbokföras och inte har rätt till olika typer av förmåner. Dessa luckor och glapp måste åtgärdas.

Vi har också en del andra synpunkter när det gäller etablering och så vidare som kanske inte direkt tar sikte på denna grupp, men det handlar bland annat om samordnade etableringsinsatser över landet, en anpassad etableringstid utifrån behoven och också ytterligare begränsningar av eget boende för asylsökande. Det är ett litet urval.

När det gäller hemlöshetsfrågan har vi ingen bild av hur man har löst detta i kommunerna. Man har olika lösningar, men helt klart är att civilsamhället har tagit ett stort och viktigt ansvar här. Det är verkligen den bild jag har fått. Vi påpekade redan i vårt remissvar att det fanns ett behov av en jämnare fördelning av individerna. Vi har ju ett regelverk som möjliggör en fördelning av individer som får uppehållstillstånd, nämligen bostättningslagen. Men regelverket tillkom under en väldigt kort tid, så att inbegripa alla dessa unga i det hade skapat stora utmaningar utifrån den korta tid man hade på sig att förbereda sig. Men även vi vill se ändringar, så att fler grupper ska kunna omfattas av bostättningslagen, och det ställer också krav på att det finns tillgång till bostäder.

Jan-Erik Aronsson, Vänersborgs kommun: Den första frågan gällde detta med samverkan med Skolverket och andra myndigheter. Jag skulle vilja säga att vi har haft en väldigt bra samverkan med alla myndigheter: med Skolverket, med SKR, med kommuner och andra. Det vi har haft gemensamt är dock att vi hela tiden har famlat i tolkningarna. Till och med efter att utbildningarna har startat har vi fortsatt att tolka hur man ska göra och hur det ska se ut. Samverkan har varit god, men vi har ibland gemensamt famlat efter svaren och hur vi ska hantera situationen.

Ordföranden: Mats Berglund från Miljöpartiet får inte igång sin mikrofon, men han frågar om Rädde Barnen, som jag tror är med och lyssnar, har någon reflektion över samtalet så här långt.

Alexandra Fritzon, Rädde Barnen: Jag tror att våra reflektioner kring samtalet hittills har varit att den bild som alla aktörer ger här är en bild som vi möter varje dag från unga som fortfarande har stora behov av bostad, stöd att hitta rätt utbildning och arbete. Vi ser att behoven är lika stora nu som de var när lagen infördes. Det är väl våra starka reflektioner. Vi välkomnar också de förändringar som har föreslagits just nu, men vi kanske skulle vilja se att de gick ännu lite längre och genomförs snarast, för att de unga inte ska fastna mer i det limbo där de redan har varit under lång tid.

Björn Petersson (S): Ordförande! Min fråga går till Mia Hemmestad och gäller detta med boende, som vi har diskuterat mycket här. Uppföljningen och de enkäter som vi har genomfört ger ju en bild av både väldigt olika kännedom om läget i boendesituationen och också väldigt olika lösningar av boende frågan. Uppföljningen visar på en markant skillnad mellan stora och små kommuner. Min fråga till Mia är: Hur har SKR arbetat med samordningen i frågan? Hur ser ni på de stora skillnaderna mellan kommunerna?

Mia Hemmestad, Sveriges Kommuner och Regioner: Att det blir skillnader är ju naturligt. Kommunerna har olika förutsättningar. De tar emot olika många individer, och behoven ser olika ut. Vi har försökt ge stöd till kommunerna, och från mitt håll har det främst handlat om juridiskt stöd när det gäller vilka möjligheter respektive skyldigheter man har. Men eftersom också signalen från regering och riksdag har varit att ungdomarna förväntas ordna boende på egen hand – detta stod också i propositionen – är det detta som har varit utgångspunkten i den här svåra situationen. Men hade man också haft en längre förberedandetid hade det funnits bättre förutsättningar att ta emot dem.

Lena Hummerhielm, Svenska Röda Korset: Röda Korset i Vänersborg träffade dessa ungdomar tidigt och har haft verksamhet för dem på Restad gård från

februari 2017. Det var för att förhindra självmord. Vi såg att de som blev ålderssuppskrivna och förflyttade sig förlorade sitt gamla kontaktnät i form av skola, god man och så vidare.

När vi förstod att gymnasielagen skulle gå igenom startade vi direkt med att leta efter boende. Vi hade ett HVB-hem som vi fick kännedom om och hade kontakter med i Vänersborgs kommun och fick god respons där direkt. Där hade vi boende för 27 ungdomar som var papperslösa och flyttade runt innan. Det var från den 1 oktober 2018.

Sedan blev det utflyttningar. De hittade egna boenden själva. Fram till dess att vi stängde i maj 2020 var det 45 ungdomar som fick bo i det före detta HVB-hemmet. När det sedan kom beslut om att man inte fick bo kvar i Migrationsverkets boende letade vi på nytt efter möjligheter. En anställd på Röda Korset, Annelie, hittade ett boende som vi kallade för Swedenborg. Där var det en före detta flykting som hyrde in sig på ett våningsplan. Den 18 januari 2020 flyttade 21 ungdomar dit. Där har de egna kontrakt, så det är alltså lägenheter som de kan fortsätta att bo i.

Det fanns ett önskemål om att Röda Korset skulle hålla sin hand över verksamheten och gå i god för att den skulle fungera. Fastighetsägaren blev mycket nöjd, så den 15 maj öppnade han en våning till för oss. Där bor det nu också 21 ungdomar. Alla de drygt 40 som bor där nu har alltså egna kontrakt. Några har dessutom flyttat ut – det är ytterligare fem som har bott där tidigare.

Sedan har en del ungdomar skaffat boende själva. Vi vet att det finns ett tjugotal till i ett område i Trollhättan som har skaffat egna lägenheter, och i Vänersborg är det nog i alla fall ett tiotal som har gjort det.

Vi tycker att det är fantastiska ungdomar. Sedan finns det mycket stöd som de behöver ha. Vi är ju pensionärer och har barnbarn i de här åldrarna. Det är väl också en av anledningarna till vårt starka engagemang. De måste få stöd.

AnnaTora Huss, Rädda Barnen: Det är väldigt bråttom med lättnaderna, tänker vi. Vi hoppas ju att de kommer, och det är viktigt att de kommer nu. Många av de mest resursstarka individerna med bättre skolbakgrund blev klara i somras. Nu ska de ha jobb inom sex månader, och det är väldigt snart. Många av dem kan försörja sig själva och har jobb, men de har inte rätt sorts jobb enligt lagen. Vi håller alltså på att förlora väldigt resursstarka individer, och vi tänker också på risken för en stor grupp papperslösa som vi har satsat utbildning på. Väldigt få svenska ungdomar får den sortens jobb.

SKR har ju tagit upp detta. Men vi vill verkligen ta vara på dessa ungdomar på något sätt. De är utbildade och vill väldigt gärna bli en del av samhället.

Alexandra Segenstedt, Svenska Röda Korset: Jag vill bara komplettera det som våra frivilliga i Vänersborg berättade. Bara i lokalföreningen i Vänersborg har man räknat ut att man har lagt mellan 120 000 och 130 000 frivilligtimmar på detta arbete i Restad gård. Det är bara ett medskick om betydelsen av

civilsamhället. Det framkom också i rapporten. Det måste också uppmärksammas, och det måste till en samverkan med myndigheterna.

Jörgen Huitfeldt: Det var spännande att lyssna på både frågor och svar. Det är väl en lågoddsare att the soundtrack of 2020 kommer att bli de dåligt ljudsatta burkiga konferenserna. Alla kommer att skaffa världens bästa bredband när vi inte längre behöver det – när förhoppningsvis pandemin är över.

Nu går vi vidare till den statliga nivån, där vi ska lyssna på två aktörer som naturligtvis har varit centrala i denna fråga. Det handlar om Skolverket, och det handlar om Migrationsverket. Allra först ska vi lyssna på Mikael Ribbenvik, generaldirektör för Migrationsverket.

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Tack för att vi får vara med. Med mig har jag också Carl Bexelius, tillförordnad rättschef för myndigheten. Jag kastar mig rakt in i detta.

Det första jag vill säga är att mycket av de problem som redovisas här är saker som vi skrev redan i remissvaret. Vi såg problemen.

Jag vill också påpeka att även om lagstiftningen har funnits ett bra tag nu är det fortfarande ny lagstiftning på det sättet att det fanns begränsad vägledning i förarbetena, och det finns fortfarande begränsad praxis, så det är en pågående rättsutveckling av hur lagstiftningen ska tolkas.

Jag vill nämna speciellt boendefrågan, LMA-frågan. En tidigare talare påpekade att lagstiftningen är gammal. Den kom 1994, och det har hänt mycket sedan dess. Lagen är lika gammal som min dotter. Jag tycker att hon fortfarande är ung, men lagstiftningen är gammal just på grund av att så mycket i samhället har förändrats.

För oss har det alltid varit så att vi har hand om asylsökandes boende, och de som får tillstånd går vidare in i samhället. Döm om vår förvåning när rättsutvecklingen blev sådan att en domstol bedömde att vi även i fortsättningen skulle ha hand om boendet för personer med tillstånd. Det varade i två år, och sedan kom ett nytt praxisavgörande där det inte längre var så – och då skulle de flytta ut.

Under den tiden hände mycket hos oss. Vi gick från 640 anläggningar med boende till några få. Då hade dessa personer koncentrerats på ett fåtal ställen, bland annat Restad gård och Spenshult utanför Halmstad. Jag har stor förståelse för kommunerna som hastigt fick en helt annan situation. Detta speglar också en pågående rättsutveckling.

Jag skulle också vilja säga något om oss som rättstillämpare. Jag har många gånger sagt inför utskottet att rättstillämparen alltid drömmer om en tydlig och klar lagstiftning som är enkel att tillämpa. Även om jobbet kanske blir tråkigare blir det ändå mindre bekymmer.

Nu är det inte alltid så i vår svenska förvaltningsmodell. Mycket lagstiftning lämnar stort ansvar till myndigheterna. I den här specifika lagstiftningen finns ord som varaktig anställning och aktivt deltagande som ska tolkas av

myndigheten. Vad innebär de? Det står lagstiftaren fritt att lämna vida tolkningsmöjligheter eller små tolkningsmöjligheter.

Under morgonen har vi hört några tendenser i debatten. En myndighet kan aldrig ha ansatsen att så många som möjligt ska få stanna eller att så få som möjligt ska få stanna. Det är inte vårt uppdrag. Det är inte det som vår tolkning baserar sig på. En del av min utbildning är militär, det vill säga att jag en gång i tiden gjorde lumpen. Där fick man lära sig att minska träffytan. Det kan man nog applicera även i det här jobbet i dag. Vi håller oss nära lagstiftningen med den praxis som utvecklas och de förarbeten som finns till ledning för oss, oavsett konsekvens – och ibland upplevs vi som fyrkantiga.

Med de minuter som finns kvar för vårt öppningsanförande vill jag lämna över till rättschef Carl Bexelius för att ytterligare belysa några delar av komplexiteten.

Carl Bexelius, Migrationsverket: Det här är fortfarande en ny lagstiftning där det inte finns någon vägledning. Om det inte finns vägledning från Migrationsöverdomstolen får vi försöka ge så tydlig vägledning som möjligt till vår provningspersonal så att provningen blir rättssäker och enhetlig över landet. Precis som föregående talare har tagit upp har det varit en utmaning på området. Där är gymnasierregelverket lagtekniskt komplicerat där olika former av utbildningar kan leda till uppehållstillstånd med olika tidslängd. Vilken sorts utbildning som en sökande läser kan vara avgörande för vilken form av uppehållstillstånd som man kan få. Där har Migrationsverket ett ansvar för att bedöma om en viss utbildning kan ligga till grund för uppehållstillstånd. Men vi har inte expertkunskaper om hur olika utbildningar kan och bör organiseras.

Detta är ett förhållande vi ibland känner igen i andra områden. Det finns experter inom till exempel hälso- och sjukvård. Det kan vara läkarintyg som ska ligga till grund för våra bedömningar.

Här är det av en helt annan omfattning, och det är det som gör detta så svårt. Vi har försökt att hantera detta så att vi ger ut rättslig vägledning och styrning till vår provningspersonal.

En mer övergripande utmaning i detta är också att den skolrättsliga lagstiftningen, det skolrättsliga regelverket och det migrationsrättsliga regelverket inte är fullt kompatibla. Lagstiftningen på migrationsrättsområdet ska ta ställning till frågan om vem som ska beviljas uppehållstillstånd och behöver en viss tydlighet, medan det i det skolrättsliga regelverket finns, och det ska finnas, ett större utrymme för en individuell anpassning. Det har gjort att det har blivit utmaningar och svårigheter mellan olika aktörer.

Varför kontakter Migrationsverket studievägledare för att ställa frågor? Jo, det är för att titta på om detta är klagörande för att kunna förstå om innehållet i utbildningen kan ligga till grund för uppehållstillstånd.

Jörgen Huitfeldt: Vi säger tack så länge, Mikael Ribbenvik och Carl Bexelius från Migrationsverket.

Jag låter ordet gå vidare till Skolverket och Eva Westberg, chefsjurist.

Eva Westberg, Skolverket: Jag är chefsjurist på Skolverket sedan ett halvår. Jag har under den tiden inte hunnit skaffa mig mer än lite övergripande kunskaper på området, men som tur är har jag en av Skolverkets experter vid min sida som kommer att hjälpa till.

Lisa Ekehult, Skolverket: Jag jobbar på Skolverket med framför allt gymnasieutbildning och introduktionsprogram, som har varit aktuella i den här frågan. Jag har också suttit med i samverkansgrupperna, som har tagits upp tidigare i dag.

Eva Westberg, Skolverket: Vad är det för ansvar som Skolverket har? Skolverket är förvaltningsmyndighet för skolväsendet och vissa särskilda utbildningsformer och pedagogiska verksamheter som bedrivs i stället för utbildning.

En central del i detta är att främja att alla barn och elever får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. Vi har förstås också ett ansvar för att informera och tydliggöra bestämmelser som gäller för skolväsendet och att stödja skolhuvudmännen i deras utbildningsverksamhet.

Det som många redan har påpekat är att lagstiftningen och skolväsendet inte har förändrats med anledning av den tillfälliga gymnasielagen. Den aktuella elevgruppen omfattas av samma bestämmelser i skollagstiftningen som andra elever. Skolverket för statistik, men det finns inte någon särskild statistik om just den elevgruppen som omfattas av den tillfälliga gymnasielagen. Det är därför svårt för oss att besvara frågor om statistik.

När det gäller rådgivning och stöd till skolväsendet har vi gjort så att vi inte uttalar oss om tolkningen av det migrationsrättsliga regelverket. Däremot har vi haft en samverkan och samråd med bland annat Migrationsverket för att tillhandahålla vår kunskap i frågorna.

Vi har på vår webbplats riktad information till ensamkommande och deras utbildning. Vi tydliggör vilka bestämmelser som gäller gymnasieskolor, gymnasiesärskolor och kommunal vuxenutbildning och som rör just ensamkommandes utbildning i Sverige. Informationen utgår från de frågor som vi från Skolverket har fått från skolväsendet. Just under 2020 har antalet frågor som gäller lagen minskat. Vi kan i och för sig inte svara på varför, men vi konstaterar det. På webbsidan finns också länkar till Migrationsverket.

I samband med att Migrationsverket tog fram föreskrifterna om aktivt deltagande som trädde i kraft i början av 2020 hade vi dialog med Migrationsverket om bland annat på vilket sätt deltagande i utbildningar inom skolväsendet planeras och följs upp enligt skollagstiftningen. Skolverket har också yttrat sig över förslaget till föreskrifter vid två tillfällen innan de beslutades.

Vi har bidragit med efterfrågat underlag till socialförsäkringsutskottets utredare, och vi har också deltagit på en konferens i juni 2020 som anordnades av Sveriges Kommuner och Regioner där vi informerade om och svarade på frågor om skolutbildning.

Vi har i samband med coronapandemin följt upp situationen i gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning. I den rapport som vi tog fram våren 2020 identifierades elevgruppen som omfattas av den tillfälliga gymnasielagen som en särskilt utsatt grupp från de intervjuade kommunerna.

Jag tänkte inte säga mycket mer där utan kan slutligen konstatera att många skolhuvudmän och andra aktörer inom skolväsendet känner sig osäkra på hur bestämmelserna i den tillfälliga lagen förhåller sig till skollagstiftningen. Det beror på, som många andra har sagt i dag, att regelverken inte riktigt stämmer med varandra. Det förekommer begrepp i den tillfälliga lagen som inte finns i skollagstiftningen och så vidare.

Jag slutar där, och vi ska försöka svara på frågor.

Jörgen Huitfeldt: Tack till Eva Westberg på Skolverket.

Jag tänkte börja med att ställa en fråga till er båda. Jag börjar med Mikael Ribbenvik. I skarven mellan era två myndigheter, vad har varit svårast med gränsdragningarna vad gäller ansvarsområdena?

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Jag tror att det är fråga om vad Carl Bexelius var inne på, nämligen att det är två olika regelverk. Vi hörde från Skolverket att ingenting har förändrats i de skolorättsliga delarna. Där finns en bristande flexibilitet. Vi har försökt att överbygga detta genom att ha ett remissförfarande och diskutera frågorna, men det finns glapp som kvarstår.

Jörgen Huitfeldt: Jag ställer samma fråga till er på Skolverket. Jag vet inte vem av er som vill svara. Det är kanske Eva. Var har respektive myndighetsansvar flutit ihop mest i fråga om gymnasielagen?

Eva Westberg, Skolverket: Jag får ta hjälp av Lisa Ekehult, men generellt kan jag säga att det handlar om att det finns flexibla skolformer där det är studieplanen för individen som gäller och som kan revideras under utbildningens gång.

Lisa Ekehult, Skolverket: Jag tänker också på kopplingen till sammanhållna yrkesutbildningar som görs i gymnasielagen. Det är en utbildningsform som inte är tvingande. Den är frivillig för kommunerna att använda sig av både inom ramen för introduktionsprogram och för vuxenutbildning. Den togs inte fram för det här ändamålet. Det är väl också en sådan kärnfråga.

Jörgen Huitfeldt: Mikael Ribbenvik var inne på att det finns en massa begrepp i lagen som ni hade att tolka, till exempel varaktig anställning och aktivt deltagande. Hur har ni gjort för att göra detta så långt möjligt rättssäkert?

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Jag lämnar över den frågan till Carl Bexelius.

Carl Bexelius, Migrationsverket: Det är precis den typen av frågor som vi har försökt att hantera genom dialog för att förstå och få kunskap om det skolrättsliga regelverket och sedan försökt att ge vägledning på olika sätt. Det sker genom våra rättsliga ställningstaganden och det finns en del kopplat till yrkespaket. Vidare genom FAQ och annan form av information där vi helt enkelt ger så konkreta svar vi kan.

Jörgen Huitfeldt: Den här lagen innebar, Mikael Ribbenvik, som alla vet att personer som egentligen befunnits sakna asylskäl ändå skulle få chansen till permanent uppehållstillstånd om de studerade och lyckades fullfölja sina studier. Under din tid, som är ganska lång, på Migrationsverket, har du stött på någon lagstiftning som kan jämföras med den här lagen eller är den ett unikum?

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Den är ett unikum för oss. Vår expertis ligger ju i att avgöra asylskäl. Här fick vi in en annan dimension i vår prövning. Carl Bexelius var tidigare inne på att det finns andra exempel där annan expertis än vår efterfrågas, som kan ha stort inflytande i ett ärende. Det var åldersbedömningarna där olika läkarbedömningar kunde påverka ett ärendes utgång. Det är inte helt unikt. När det upplevs att de sammanblandas blir det den typen av gränssnittsproblem. Även om asyl- och skyddsfrågan och utbildningsfrågan blandas samman är de för oss två helt olika saker. De som behöver skydd ska få skydd, och de som lever upp till andra kriterier i lagstiftningen ska få tillstånd enligt de kriterierna.

Jörgen Huitfeldt: Ett problem som har belysts här och även tidigare är att personal i skolans värld: lärare, rektorer, studie- och yrkesvägledare, hamnade i en situation där de kände ett ansvar inte bara för dessa personers liv utan också för deras fortsatta liv i Sverige på ett sätt som inte går att jämföra med vad man normalt har att hantera i vågskålen för skolpersonal. Hur hanterade ni det på Migrationsverket? Jag föreställer mig att ni fick en del frågor från skolvärlden.

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Vi har hört mycket på morgonen från olika talare. Det är en liten resa. Låt mig bli lite personlig. Det här jobbar vi med varje dag. Det är lätt att man förringar problemen och säger att det är

sådant vi jobbar med varje dag. Kommer man längre in i frågan måste man ha en djup förståelse för att det är många som aldrig har varit i närheten av de frågeställningarna och det är inte därför man jobbar med den typen av jobb.

Det är på samma sätt för läkare. De har svurit Hippokrates ed, och man ger sig in i läkaryrket av helt andra skäl än att avgöra folks ålder, som kan få betydelse. Jag tror att man måste ha förståelse för det.

Till syvende och sist är det vi som fattar beslut, och det är domstolarna som överprövar oss. Det är våra beslut, och vi får ta ansvar för dem, men jag kan absolut se kopplingen att man känner att individen tar åt sig; men herregud, det är inte jag som avgör uppehållstillståndsärendet genom mitt utlåtande. Det måste man ha stor respekt för.

Jörgen Huitfeldt: Redan när det här lagförslaget gick ut på remiss, Eva Westberg, förutsågs en del av problemen, det vill säga att skolan på något sätt skulle bli inblandad runt processen om uppehållstillstånd, inte minst av er och lärarnas fackliga organisationer. Hur hanterades farhågorna? Agerades det på något sätt från den politiska nivån för att göra problemet mindre, eller låtsades man som att det regnade?

Lisa Ekehult, Skolverket: Det är en svår fråga. Jag var med tidigt i samverkansgrupperna som vi med hjälp av Socialstyrelsen drog samman. Det är något som har underlättat vårt arbete och även det arbete som görs ute i verksamheten. Vi har tillsammans försökt att bli tydligare, och det har också underlättat för verksamheten. Utifrån Skolverkets perspektiv har vi försökt att tydliggöra för och stödja lärare och studie- och yrkesvägledare i deras roll och vad deras uppdrag går ut på. Jag tänker på det som William Lindo berättade tidigare. Det handlar om att undvika att hamna i den situation som flera av er har varit inne på, och som Mikael Ribbenvik har lyft upp, det vill säga det uppdrag som lärare och studie- och yrkesvägledare har. Det tycker jag att vi har fått hjälp med i den samverkan som har skett. Men det är klart att den kom igång senare än vad den hade behövt.

Jörgen Huitfeldt: I rapporten framgår det till och med att en del lärare känner en stress över att deras yrkesskicklighet på något sätt skulle påverka en persons möjlighet att stanna i Sverige. Är det något som ni känner igen från Skolverket? Ju bättre lärare desto större chans att få uppehållstillstånd för eleven.

Lisa Ekehult, Skolverket: Nej, kanske inte så, snarare att man hamnar i en snårighet när det gäller betygsättning, bedömning och vägledning.

Jörgen Huitfeldt: Vad är det för snårighet? Blir det att man lockas eller känner sig tvungen att sätta ett högre betyg eller att avstå från att frånvarorapportera

eftersom man vet att konsekvenserna blir så enormt stora jämfört med för en annan elev?

Lisa Ekehult, Skolverket: Till viss del är det så, men jag skulle säga att den yrkesgrupp som vi mött mest är studie- och yrkesvägledarna. De beskriver precis det William Lindo var inne på, nämligen att det krockar med deras uppdrag och hur man ska hantera den frågan. Det har varit mest i fokus.

Jörgen Huitfeldt: Hur har ni efter hand kunnat skapa mer trygghet i vilken roll skolans personal faktiskt har? Du var inne på att man vill understryka gentemot skolledare och lärare att ni inte är i asylbranschen utan att ni är i skolbranschen.

Lisa Ekehult, Skolverket: Jag tänker att stärka skolans uppdrag. Vi har verkligen försökt att jobba med den frågan i information och kommunikation på webben och ute i olika sammanhang, det vill säga återkoppla till uppdraget helt enkelt – stärka deras uppdrag.

Jörgen Huitfeldt: Något som flera har sagt, Mikael Ribbenvik, är att samverkan som Socialstyrelsen så småningom tog initiativ till gjorde det betydligt lättare att hantera de inledande problemen. Är det er upplevelse också, och på vilket sätt förenklades det hela?

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Ja, det är vår upplevelse också. Det var bra med statlig samverkan. I de statliga stuprören ser man inte problemen som uppstår i andra änden. När någon tar initiativ till överblicken brukar det bli bättre. Det är absolut vår upplevelse också.

Jörgen Huitfeldt: Varför kom den igång så relativt sent? Man tänker att samverkan inte är en ny uppfinning.

Mikael Ribbenvik: Med ny lagstiftning uppstår problemen under gången. Det tar ett tag innan problemen uppstår. Vissa saker kan man förutspå från början. Om man ska vara efterklok kan man till exempel se i remissvaren att det var likalydande problem som förutspåddes från olika myndigheter eller i olika remissvar från olika organisationer. Där kunde vi ha samlat oss bättre i att fråga oss vad vi kan göra åt de problem vi ser. Där kan man nog vara självkritisk.

Annars kommer problem ofta upp vartefter. Speciellt med de tidsfrister som finns i lagstiftningen blir problemen synliga och man förstår dem vartefter de uppstår.

Jörgen Huitfeldt: Även om du tycker att ni kunde ha samlat er bättre runt de problem som många aktörer såg, hur mycket upplevde du att det ändå lyssnades från den politiska nivån på det som kom fram i remissbehandlingen, de problem som förutsågs och sedan blev tydliga efter hand?

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Som vi alla vet gick det otroligt snabbt att ta fram denna lagstiftning. Det fanns en hel del synpunkter i remissvaren som inte omhändertogs.

Jörgen Huitfeldt: Som brukar omhändertas i ett normalt remissförfarande när man har lite mer tid?

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Det är olika. Man önskar ju alltid att man ska få ett stort genomslag med sitt remissvar. Sedan måste man som rättstillämpare ha stor förståelse för att det finns andra perspektiv. Det politiska perspektivet är vidare än vår horisont. Där måste man väga in allt från parlamentariskt läge till olika viljor och möjligheter till kompromisser.

Jag ska inte sätta mig på mina höga hästar och säga att det här och det här borde man ha beaktat eftersom jag inte kan överblicka de politiska övervägandena. Ur vårt perspektiv är det klart att det fanns några saker som vi pekade på som inte omhändertogs.

Jörgen Huitfeldt: Låt oss titta lite framåt. Det fanns många invändningar. Inför nästa gång det kommer upp en lagstiftning som kanske berör Migrationsverkets område, det kan finnas någon annan grupp man ömmar lite extra för eller som har hamnat i kläm i processen, vad tycker du att den politiska nivån framför allt ska tänka på för att det ska bli bättre än vad det blev den här gången?

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Såklart avhåller jag mig från pekpinna när det gäller substans, men i processen är det det som jag inledde med att säga. Lagstiftaren bör alltid fundera över hur mycket utrymme man vill man lämna till myndigheternas och domstolarnas bedömningar med risk att det blir något annat än avsett. Hur långt ska man gå som lagstiftare för att ta fram en detaljerad och precis lagstiftning? Det är ett övervägande som måste göras.

I det här fallet lämnar man ganska mycket åt tolkning från myndigheter och domstolar, och från domstolarna har vi fortfarande inte hört någonting. Det är en öppen fråga.

Jörgen Huitfeldt: Det var ett för öppet mandat, låter det som att du tycker – och vi pratar process här.

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: För öppet är en värderingsfråga.

Jörgen Huitfeldt: Okej. Ett väldigt öppet!

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Man ska tänka på vad konsekvenserna blir.

Vi som myndighet kan säga vad vi vill i remissvaret. När det väl är lagstiftning ska vi göra vårt bästa. Vi ska ta vårt ansvar som rättstillämpare för att fylla de luckor som Carl Bexelius pratar om. Det är ingen protest, utan det är något man måste överväga för att få önskat resultat som lagstiftare.

Jörgen Huitfeldt: Jag går över till Skolverket. Den här lagen var lite speciell eftersom asylfrågorna, även om det här inte formellt handlar om asyl, men uppehållstillståndsfrågor, klumpades ihop med skolfrågor. Sverige är ju ett invandringsland sedan många år tillbaka. Finns det fler situationer där den typen av frågor påverkar skolan mycket? Vem av er vill svara?

Lisa Ekehult, Skolverket: Svår fråga – spontant! Jag bollar tillbaka. Vad tänker du?

Jörgen Huitfeldt: Det är många barn i skolan som befinner sig i en asylprocess eller på olika sätt är påverkade av att de kanske inte får stanna i Sverige. Det måste skolan på något sätt bemöta och hantera.

Lisa Ekehult, Skolverket: Det gör skolan. Jag tänker att det ingår i skolans uppdrag att ta hand om eleverna som är i skolan.

Det har förstås att göra med elevernas utbildningssituation och mående. Vi vet att det är frågor som lärare dagligdags och annan personal i skolan arbetar med, till exempel elevhälsopersonal.

Vi har på Skolverket haft ett uppdrag kopplat till traumamedveten omsorg i samarbete med andra myndigheter och organisationer. Där försöker vi se vägar att hjälpa och vägleda personalen i de svåra frågorna och ta hand om de barn som finns där.

Jörgen Huitfeldt: Jag ställer samma fråga till dig, Eva Westberg, som jag ställde till Mikael Ribbenvik. Vi pratar om hur processen har gått till från politikernas sida och vad som hände när ni fick ta vid. Finns det några lärdomar att dra? Det är lite på samma spår som Mikael Ribbenvik pratade om, nämligen hur mycket som lämnas till myndigheterna.

Eva Westberg, Skolverket: Jag tycker att Mikael Ribbenvik gav ett bra svar på frågan. Vi kan lämna våra synpunkter i remissyttrandet, precis som han sa, men sedan måste vi tillämpa den lagstiftning som vi har att tillämpa. Vissa frågor måste ibland gå till domstol innan vi vet med säkerhet vad som gäller. Jag har inget att tillägga till det. Man får helt enkelt hantera de problem som uppstår.

Jörgen Huitfeldt: Då säger vi tack till er för det här blocket. Det är återigen dags för ledamöterna i utskottet att ställa sina frågor till er. Precis som vid förra tillfället är det ordförande Maria Malmer Stenergard som håller i taktpinnen.

Ordföranden: Återigen tack för mycket bra föredragningar. Jag börjar med Socialdemokraterna som första frågeställare.

Carina Ohlsson (S): Som vi har hört, och som vi politiker som står bakom lagstiftningen vet, har den här lagen verkligen varit en utmaning för myndigheterna. Det är också spännande, och vi har fått bra redogörelser.

Jag vänder mig till både Skolverket och Migrationsverket. Det pratas om förståelse för varandras myndighetsbeslut. Har det i och med detta blivit en förbättring med en ökad förståelse för varandra? Vi kunde också höra från Vänersborgs kommun att man tycker att samverkan har varit bra från kommunernas sida. Kommunerna är också myndigheter. Har lagen ökat förutsättningarna för samverkan eller har den försvårat?

Jonas Andersson i Skellefteå (SD): Jag vill tacka för dragningen. Det har varit otroligt intressanta diskussioner – och väntade diskussioner, kan man säga också.

Jag ska försöka skynda mig med min fråga så att jag hinner med den. Jag tror att den kanske hamnar hos Carl Bexelius.

När det gäller aktivt deltagande kom det sent omsider riktlinjer för vad som var just aktivt deltagande. Jag undrar om det har börjat arbetas fram någon praxis gällande vad det innebär – om man utgår mycket från rent fysiskt deltagande på lektioner eller betyg och om det här har börjat slå igenom i beslutsfattandet än. Jag tänker att det måste finnas många gråzoner också. Finns det exempel på tillfällen när personer inte har ansetts delta tillräckligt aktivt, och hur har de bedömningarna sett ut?

En följdfråga blir, och ni har varit inne mycket på det, om det går att förtydliga lite, utifrån att det har börjat komma sådana här beslut nu, hur stor del av Migrationsverkets handläggares uppgifter som hamnar hos enskilda lärare, rektorer och studievägledare i och med att de ska lämna olika utlåtanden och omdömen.

Christina Høj Larsen (V): Tack så mycket för dragningarna! Det är ingen i utskottet som kan vara särskilt förvånad över det vi hör. Jag tror att vi alla har varit medvetna om att det har varit just skärningspunkterna mellan väldigt olika uppdrag och lagstiftning hos myndigheterna som har varit svåra. Det säger jag även som företrädare för ett av partierna som stod bakom lagstiftningen.

Vi vet också att vi de senaste åren har haft en hel rad av ny lagstiftning där man inte har lyssnat på remissinstanserna. Jag tänker särskilt på lagen om tillfälliga begränsningar.

I passet tidigare och även här hörde vi om frågan om samverkan. Vi har också i utskottet tidigare haft både Skolverket och Migrationsverket på plats och diskuterat varför den här samordningen kom till så sent. Jag skulle väldigt gärna vilja höra myndigheterna reflektera lite kring det. Jag förstår att man har olika uppdrag och olika lagstiftning, men vi har ändå hört från kommunernas och ungdomarnas håll att det har varit mycket svårt att förstå vad som gäller och att det också har varit olika svar från de olika myndigheterna.

Ordföranden: Det är mycket frågor om samverkan, och det har riktats frågor till båda myndigheterna. Jag börjar med att lämna ordet till Migrationsverket.

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: När det gäller den första frågan, som kom från Carina, om förståelsen för andra mellan stat, kommun, Migrationsverket och Skolverket, tror jag att det är som vanligt, höll jag på att säga, att när vi hamnar i nya situationer, oavsett om det är att hantera en flyktingkris eller att hantera ny lagstiftning, finns det en ganska liten förståelse för varandras uppdrag i början av processen. Efter hand som trycket ökar och det blir svårare frågor ökar också samverkan och förståelsen för varandras uppdrag.

Så tror jag att det har sett ut här i till exempel boendefrågan mellan oss och SKR. Rätt tuffa ord växlades i början av den processen, men förståelsen för varandras ståndpunkter ökade under hand.

När det gäller Migrationsverket och Skolverket tycker jag att vi har en bra samverkan även om det fortfarande är komplicerade frågor.

Arin kom aldrig in med sin fråga, noterar jag här. Jonas fråga lämnar jag till Carl.

Carl Bexelius, Migrationsverket: Det blir ett ganska kort svar på den frågan. Aktivt deltagande är någonting som vi kommer att pröva allteftersom frågan om förlängningar dyker upp. Än så länge har vi ingen praxis från domstolar kring detta, och vi har också i ganska begränsad omfattning behövt titta på detta. Till exempel har de experter som jobbar på rättsavdelningen inte tagit emot några frågor kring detta.

Det här är ett område som vi har framför oss och där vi på myndigheten såklart behöver ta höjd för att kunna ge tydligare vägledning för det fall att det

uppstår behov av det utifrån kvarstående frågor med anledning av föreskrifterna som vi har.

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Nästa fråga var från Christina om varför samordningen kom så sent. Eftersom den frågan andas kritik lämnar jag den till Carl så att jag förblir obefläckad.

Carl Bexelius, Migrationsverket: Jag tror lite på samma sätt som Mikael, att när det kommer ny materia börjar man arbeta med den och titta på innehållet i frågorna. I det arbetet kommer i förlängningen också behovet av annan kunskap på Migrationsverket.

Vårt intryck är att vi har haft en väldigt bra dialog med Skolverket under det här arbetet. Det har intensifierats allteftersom båda myndigheterna har förstått, tror jag, omfattningen och komplexiteten i de här frågorna. I efterhand kan man väl tänka att man hade velat initiera det arbetet ännu tidigare. Ungefär så ser det ut.

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Jag tycker att vi var lite sena, Christina. Vi kunde ha gjort det bättre. Vi kunde ha gjort det tidigare. Det är the bottom line.

Lisa Ekehult, Skolverket: Vi kan göra det lätt för oss och kopiera det som föregående talare sa. Vi instämmer i allt som har sagts. Det var försvårande omständigheter, och det är klart att det har gjort att vi har behövt samverka. I början när den här lagen kom till tror jag att det tog ett tag för Skolverket att förstå sin roll i den här lagstiftningen och vad det var för information vi skulle gå ut med och hur vi skulle göra det.

I början var det precis som tidigare talare sa att det kanske blev lite pajkastning, eller runtslängande av bollen, vilket sedan landade i att vi behövde sätta oss ned och tillsammans ta tag i det här. Det hade man nog kunnat göra tidigare, men jag tror att, om jag utgår från vårt perspektiv, det tog ett tag för oss att förstå vår roll i det här och vad det var som vi behövde vara tydligare med och informera om.

Ordföranden: Det har varit många frågor om samordning. Vi har fått en begäran om ordet från Petra Rinman på Socialstyrelsen som också vill kommentera just frågan om samordning.

Petra Rinman, Socialstyrelsen: Jag är enhetschef för Kunskapscentrum för ensamkommande barn. Redan sommaren 2018 blev det ganska uppenbart att det var en del svårigheter kring tillståndssökande unga utifrån den nya gymnasielagen, vilket gjorde att vi tog initiativ till ett möte redan hösten 2018 med gd:ar

från olika myndigheter, bland annat ni som är representerade nu och vår egen generaldirektör, för att lyfta just den här frågan.

Jag tycker nog ändå att vi har varit ganska snabba på den bollen. Sedan var det väldigt svårt, precis som Lisa lyfte fram här, att veta vad som var de stora frågorna. Det tog lite tid att reda ut. Men jag vill bara sälla mig till skaran som säger att det har varit väldigt bra att vi har samordnat oss och att vi också har haft med oss SKR. I vårt kunskapscentrum för ensamkommande barn har vi också haft dialog med barnrättsorganisationer i civilsamhället som har kunnat föra fram de ungas perspektiv och de svårigheter som de unga själva har befunnit sig i.

Arin Karapet (M): Fru ordförande! Min fråga går till Migrationsverket och generaldirektör Ribbenvik.

I Migrationsverkets uppdrag ingår att verka för ett självmant återvändande för den som nekas asyl. Hur påverkas det arbetet av att det införs särskild lagstiftning, såsom gymnasielagen, som gör att vissa grupper utan asylskäl ändå får stanna?

Hans Eklind (KD): Jag hade egentligen tänkt ställa exakt samma fråga som Jonas Andersson om det här med aktivt deltagande. Chefsjuristen Bexelius berättade att det inte finns någon praxis för vad som är aktivt deltagande. Den här frågan är inte ny. Vi lyfte i utskottet i våras upp frågan om hur tolkningen av aktivt deltagande ska se ut. Vi upplevde inte att vi fick ett klart svar.

Vad är det egentligen som man menar, från Skolverket eller Migrationsverket, ska definieras som aktivt deltagande? Hade det inte varit bättre att ha ett närvarokrav i stället, precis som gäller för alla som pluggar på gymnasiet, alltså att ska man få studiebidrag ska man också vara närvarande?

Jag känner att jag gärna vill bolla upp den här frågan om aktivt deltagande, och då kanske Skolverket kan vara behjälpligt med att försöka ge oss en definition på vad som faktiskt är aktivt deltagande.

Fredrik Malm (L): Fru ordförande! Stort tack till myndigheter och civilsamhällesorganisationer, och särskilt tack till Jörgen Huitfeldt för detta seminarium! Det är mycket lärorikt och givande.

Jag har några konkreta frågor. Den första är till Migrationsverket.

I det nya rättsliga ställningstagandet slås fast att det i vissa fall kan räcka med en provanställning för att kunna erhålla ett permanent uppehållstillstånd. Då är min fråga om man kommer att fatta de besluten samtidigt som provanställningar kan pågå eller om de besluten kommer att fattas när man med säkerhet vet att en provanställning har övergått till en tillsvidareanställning.

Min andra fråga gäller personer som har fått avslag på sina förlängningsansökningar. Jag undrar hur många, om man vet det, som har fått avslag på sina förlängningsansökningar på grund av det enkla faktum att personer,

förmodligen helt ovetande, har varit inskrivna på en utbildning som inte omfattas av lagen.

Det är något väldigt märkligt med att en lag stiftas från riksdagens sida som säger att man får uppehållstillstånd för att studera men att det sedan råder oklarheter om vilka utbildningar som omfattas av lagstiftningen. Eftersom detta dröjde så länge finns det nu en massa ungdomar som har pluggat och varit helt ovetande om att deras utbildning inte omfattas av lagen.

Går det att uppskatta hur många personer som har fått avslag på sina förlängningsansökningar på grund av detta?

Eva Westberg, Skolverket: Jag börjar med att svara på frågan från Hans Eklind om aktivt deltagande.

Vi har den här problematiken med att lagstiftningarna inte stämmer med varandra. I skolförfattningen finns det inte något sådant krav på aktivt deltagande. Man kan säga att det är det omvända. I gymnasieskolan och gymnasiesärskolan är utgångspunkten ett krav på att en elev ska delta om eleven inte har giltiga skäl att utebli. Det är alltså lite tvärtom kan man säga. När det gäller vuxenutbildningen saknas det bestämmelser om närvaro över huvud taget i skolförfattningarna. Då ser man alltså problematiken här.

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Jag börjar med Arins fråga om självmant återvändande.

Alla beslut gäller. Om domstolsbeslut vinner laga kraft måste man lämna Sverige. Det finns inget val. Valet är om man gör det självmant eller tvångsvis. Vi är ansvariga för det självmanta och polisen för det tvångsvisa.

Om man kokar ned det är det ett val som individen gör hur man vill medverka kring detta. Det finns två delar i detta, för det handlar egentligen om hur människans beteende påverkas. Det ena är situationen i hemlandet. För många av dem vi talar om nu är det Afghanistan. Det är eländigt där. Det är väpnad konflikt i delar av landet, och många har aldrig varit där. Det är såklart någonting som det inte är attraktivt att återvända till. Det är den ena änden av frågan.

Den andra är det som du är inne på, alltså hur sådan här lagstiftning påverkar självmant återvändande. Jag tror själv, och jag tror också att vi har skrivit det i remissvaret, att det påverkar självmant återvändande negativt på det sättet att i takt med att man får olika typer av tidsbegränsade tillstånd utökar man sin etablering i Sverige på olika sätt. Ju längre man är här desto svårare blir det att ta steget att återvända självmant. Det kan man nog säga som en enkel formel.

Det gäller alla typer av tillstånd egentligen, och inte bara detta. Sedan lägger jag ingen värdering i det, utan det är en rätt så krass tolkning. Jag ger mig inte in i diskussionen om tidsbegränsade tillstånd är bra eller dåliga. Det får andra reda ut. Det är bara att kopplingen till självmant återvändande är att ju längre man är här desto svårare är det att självmant återvända.

Hans fråga var ställd till oss båda och handlade om aktivt deltagande och om det vore bättre med ett närvarokrav. Nu finns inte det – det är inte det som

är vokabulären – utan vi får bedöma det där. Jag vet inte om du vill säga någonting om det, Carl?

Carl Bexelius, Migrationsverket: Jag kan kanske säga något kort. I vårt remissvar förde vi fram att man kunde tänka sig att aktivt deltagande helt enkelt innebar godkända betyg, men man valde inte den varianten utan en mer öppen skrivning.

Nu kommer vi återigen in på det som vi pratade om i en tidigare frågeomgång, att det egentligen är det som lagstiftaren vill få ut av lagstiftningen som är det avgörande. Som myndighet, när vi lämnar våra remissvar, kanske vi har mer fokus på att vi vill ha ett tydligt regelverk så att vi får enhetlighet, och det för vi fram. Sedan får vi förhålla oss till det som i slutänden blir lagstiftningen. Det har vi gjort i det här fallet.

Vi har försökt hantera det här genom att också ge stöd kring aktivt deltagande i vår interna styrning i ett rättsligt ställningstagande. Men det är klart att det blir en bedömning i det enskilda fallet.

Sedan finns det i förarbetena till viss del, och där finns en öppning för att kunna visa på aktivt deltagande på annat sätt än genom godkända betyg i föreskrifterna. På det sättet blir det en individuell bedömning som är svår att säga exakt hur många timmar det till exempel ska röra sig om.

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Sedan hade vi Fredriks två frågor om provanställning och felaktiga utbildningar. Jag lämnar även dem med varm hand till Carl.

Carl Bexelius, Migrationsverket: Till att börja med är det korta svaret att frågan om permanent uppehållstillstånd inte avgörs innan provanställningen har övergått i en fast anställning. Det är just det som är grejen med den här prövningen, nämligen att vi vid bedömningstillfället ska ta ställning till om det finns skäl att tro att den här anställningen kommer att ha en sådan varaktighet som lagen kräver.

I det enskilda fallet ser man till arbetsgivarens vana att använda sig av provanställningar och möjliga indikationer på att det rör sig om en skenanställning. Om inget av det ligger för handen finns möjligheterna att kunna fatta det beslutet.

Det korta svaret är egentligen att det är vid prövningstillfället som den frågan avgörs och inte när provanställningen har övergått i tillsvidareanställning.

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: Den sista frågan handlade om hur många som är ovetande om att de går fel utbildning.

Carl Bexelius, Migrationsverket: Där vet vi ingenting närmare om grunden för avslaget, utan det kan vara alltifrån att man har en vandelsanmärkning – alltså att man har gjort något brottsligt – till att man inte studerar alls, att man studerar på en utbildning som inte omfattas av regelverket eller att man inte uppfyller kraven för studier på heltid. Det finns alltså många olika orsaker.

Vi har inte, ännu i alla fall, gjort en uppföljning av grunderna till varför man inte beviljas uppehållstillstånd vid förlängning.

Det är samma sak här att vi välkomnar en praxis framöver.

Ordföranden: Vi har några få minuter kvar, och jag öppnar upp för kompletterande frågor till vår eminenta panel.

Katarina Brännström (M): Det här var ju en snabbt tillkommen lag, och det har framkommit mycket kritik och synpunkter som vi nyss har lyssnat på.

Det jag funderar på är hur dialogen har skett med regeringen under tidens gång efter att lagen kom till. Har Skolverket och Migrationsverket, och även andra förstås, påtalat bekymren som man nu har tagit upp här och de verkliga problem som man står inför som ju är jättesvåra?

Hur har dialogen varit med regeringen som ju faktiskt införde det här trots att det fanns synpunkter i remissvar på olika sätt?

Mattias Vepsä (S): Tack så mycket för en bra förmiddag! Jag tänkte haka tag lite i det som vi hörde i det första passet och ställa en fråga till Skolverket när det gäller stödet i den här processen till skolor och huvudmän.

Hur har det sett ut? Och kan vi dra lärdom av den här situationen framåt? Många vittnar om stressen och pressen nere på golvet. I andra delar av Skolverkets arbete finns man ute i verksamheterna i olika samarbetsprojekt för att sprida goda exempel och närvara från myndigheternas sida för att kunna göra ett bra stödarbete.

Vad kan vi göra bättre och ännu mer av för att öka stödet till det lokala?

Mikael Ribbenvik, Migrationsverket: När det gäller Katarinas fråga om dialog med regeringen kan man säga att i början av en lagstiftning har vi mycket lite dialog när det gäller konsekvenser av lagstiftningen. Den är ju helt ny. Det mesta finns i remissvaren, och vi har ingen anledning att gå vidare med det.

Längre in i en lagstiftning kan det hända att vi för fram konsekvenser av den. Men det är ändå förhållandevis sällan. Det är också en känslig fråga med rättstillämpning – jag går ju inte till regeringen och frågar: Hur ska vi göra med det här? Det är det förbjudna området, och det får man inte lägga sig i. Men jag vill minnas att i till exempel boendefrågan tror jag att jag informerade regeringen muntligen, och kanske skriftligen också, att det kommit ny praxis och vilken konsekvens det skulle få.

Men det där är mer av information så att regeringen ska veta vad som händer. Det är inte så att vi ställer frågor till regeringen som: Vad tycker ni att vi ska göra? När det gäller rättstillämpning måste man vara väldigt försiktig, men man måste kunna informera regeringen om vad man ser kommer att hända.

Jag vet inte om det svarar ordentligt på frågan, men det är ungefär så jag kan besvara den.

Lisa Ekehult, Skolverket: Jag tänker att det som Mikael svarade också gäller för oss. Det som har skett är att både Migrationsverket och Skolverket vid ett tillfälle, i juni 2019, träffade Justitiedepartementet och Utbildningsdepartementet för att mer ringa in de erfarenheter vi gjort och de utmaningar vi hade sett.

När det gäller frågan som Mattias ställde om stöd har vi vässat oss i, skulle jag säga, en sådan enkel sak som att hålla skolverket.se uppdaterad i de här frågorna och att faktiskt länka till de andra myndigheter som jobbar med det här och som underlättar arbetet för verksamheten.

Sedan har vi också sett att det har varit viktigt för oss att medverka i andra sammanhang tillsammans med andra myndigheter och organisationer i verksamheten ute i landet. Det är någonting som Skolverket gör annars också. Vi möter verksamheter, svarar på de frågor som vi kan svara på och vägleder och stöder andra myndigheter när sådana frågor dyker upp.

Ordföranden: Stort tack för det här! Nu lämnar jag över till utskottets vice ordförande Rikard Larsson.

Rikard Larsson (S), vice ordförande: Jag vill inleda med att tacka både moderatorn Jörgen Huitfeldt och alla paneldeltagare och föredragshållare. Det har varit en mycket intressant förmiddag.

Precis som utskottets ordförande var inne på i inledningen är de här seminarierna och utfrågningarna som vi brukar ha i riksdagen väldigt värdefulla för oss för att se hur våra beslut tas emot och hur de omsätts i verkligheten.

Det är ute i samhället, hos er kommuner, myndigheter och civilsamhället, som våra beslut och våra intentioner med besluten ska omsättas i en reell verklighet för människor. Det är ofta väldigt svåra frågor.

Stort tack både för ert arbete med att implementera det som är riksdagens intentioner med lagstiftningen och att implementera lagstiftningen! Ett väldigt stort tack också för er medverkan till att följa upp och peka på vad man kan göra annorlunda.

Denna fråga är en fråga där vi, som vi har hört under hela förmiddagen, får rätt kraftig kritik i många avseenden. Det har vi haft med oss under en tid. Det är klart att vi som lagstiftare måste ta till oss det oavsett vad vi tycker i själva sakfrågan och oavsett vilka andra perspektiv som vi har haft med i lagstiftningen.

De här seminarierna hjälper oss att förhoppningsvis bli lite klokare inför framtida beslut. Vi kommer att få fler komplicerade beslut att fatta som är av samma karaktär som de här besluten.

Vi hade en hel del diskussioner i socialförsäkringsutskottet inför det här om hur vi skulle hantera utfrågningar och seminarier i de här pandemitiderna och om hur vi kunde göra det på ett bra sätt. Vi valde till slut denna väg, att mötas via videolänk, och jag är väldigt tacksam för att vi valde den, därför att jag tycker att det har blivit en väldigt bra förmiddag som har hjälpt oss mycket. Det var också ett medvetet val att ha detta perspektiv, alltså hur lagstiftningen har tagits emot och vilka svårigheter som har funnits i kommunerna och mellan myndigheter i samverkan.

Vi valde det perspektivet, och det var ett medvetet val. Men med det sagt ska man också säga att det finns andra perspektiv som är minst lika viktiga att spegla och som vi inte har speglat här i dag. De handlar om målgruppens upplevelse av lagstiftningen och civilsamhällets upplevelse av lagstiftningen. Vi har varit inne på det lite grann, men man skulle naturligtvis behöva spegla det på ett helt annat och väldigt mycket större sätt.

Till sist vill jag tacka socialförsäkringsutskottets kansli, utvärderings- och forskningssekreteriatet och utskottets arbetsgrupp, som har tagit fram den här rapporten på ett förtjänstfullt sätt. Förhoppningsvis blir vi lite klokare och fattar lite bättre beslut i framtiden. Men vi kommer även i framtiden att stå inför väldigt många stora och svåra beslut. Vi behöver ständigt förbättra vår samverkan och vårt samspel för att se till att enskilda människor inte blir lidande av bristerna. Tack för att ni deltog i dag!

Jörgen Huitfeldt: Då tackar jag för dessa två timmar. Det var spännande för mig att delta. Tack för att allting funkade så bra tekniskt! Jag önskar en fortsatt trevlig dag.

2018/19:RFR1	FINANSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om den aktuella penningpolitiken den 8 november 2018
2018/19:RFR2	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om finansiell stabilitet den 5 februari 2019
2018/19:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om transportsektorns bidrag till att uppfylla klimatmålen
2018/19:RFR4	SKATTEUTSKOTTET En utvärdering av personalliggarsystemet
2018/19:RFR5	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken den 7 mars 2019
2018/19:RFR6	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning den 2 maj om Riksbankens rapport Redogörelse för penningpolitiken 2018
2018/19:RFR7	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om Finanspolitiska rådets rapport Svensk finanspolitik 2019
2018/19:RFR8	KULTURUTSKOTTET Att redovisa resultat – En uppföljning av regeringens resultatredovisning av utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid
2018/19:RFR9	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets utvärdering av personalliggarsystemet
2018/19:RFR10	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om skogen som resurs och livsmiljö

2019/20:RFR1	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken den 24 september 2019
2019/20:RFR2	UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET Seminarium om livslångt lärande
2019/20:RFR3	KULTURUTSKOTTET Att redovisa resultat
2019/20:RFR4	UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET Regeringens resultatredovisning för UO15 och UO16 – utbildningsutskottets uppföljningar 2012–2018
2019/20:RFR5	FINANSUTSKOTTET Hur påverkas den finansiella stabiliteten av cyberhot, fintech och klimatförändringar? En översikt av forskning, aktörer och initiativ
2019/20:RFR6	NÄRINGSUTSKOTTET Uppföljning av beslutet att bilda Sveriges export- och investeringsråd
2019/20:RFR7	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om finansiell stabilitet den 29 januari 2020. Fintech och cyberhot – Hur påverkas den finansiella stabiliteten?
2019/20:RFR8	ARBETSMARKNADSPOLITISKA UTSKOTTET, KULTURUTSKOTTET, SOCIALFÖRSÅKRINGSPOLITISKA UTSKOTTET, SOCIALUTSKOTTET, UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET Offentlig utfrågning på temat psykisk hälsa i ett Agenda 2030-perspektiv
2019/20:RFR9	UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET Öppen utfrågning inför den forskningspolitiska propositionen
2019/20:RFR10	TRAFIKUTSKOTTET Mobilitet på landsbygder – forskningsöversikt och nulägesbeskrivning
2019/20:RFR:11	KONSTITUTIONSPOLITISKA UTSKOTTET Forskarhearing om den representativa demokratis utmaningar i polariseringens tid
2019/20:RFR:12	CIVILUTSKOTTET Civilutskottets offentliga utfrågning om överskuldssättning
2019/20:RFR:13	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken 10 mars 2020

2020/21:RFR1	FINANSUTSKOTTET Öppen utfrågning om den aktuella penningpolitiken den 20 oktober 2020
2020/21:RFR2	SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET Uppföljning av tillämpningen av gymnasireglerna
2020/21:RFR3	NÄRINGSUTSKOTTET Sveaskogs samhällsuppdrag om markförsäljning – en uppföljning
2020/21:RFR4	NÄRINGSUTSKOTTET Artificiell intelligens – Möjligheter och utmaningar för Sverige och svenska företag
2020/21:RFR5	TRAFIKUTSKOTTET Punktlighet för persontrafik på järnväg – en uppföljning